

MANNETJES TUSSEN HEL EN PARADIJS

OVER DE POPULARITEIT VAN VOETBALBOEKEN

Wie Nederland via Schiphol verlaat en voor vertrek naar de gate nog in een boekwinkel rondkijkt, ziet daar een genre liggen dat enkele jaren geleden nog marginaal was: boeken over voetballers, ex-voetballers en voetbaltrainers. De populariteit van dit genre blijkt ook uit de NS Publieksprijs, die in 2014 voor het tweede achtereenvolgende jaar werd toegekend aan Michel van Egmond, voor zijn biografie over Wim Kieft. Van zijn portret over René van der Gijp, dat onder de titel *Gijp* verscheen en de prijs een jaar eerder kreeg, werden inmiddels zo'n 400.000 exemplaren verkocht.

Het succes van voetbalboeken heeft veel te maken met de voortdurende aandacht: een groot aantal van die werken verschijnt bij uitgeverij Voetbal International/de Buitenspelers en *Voetbal International* is niet alleen een tijdschrift maar was ook een spraakmakend televisieprogramma, dat na de breuk met het weekblad onder een andere naam wordt uitgezonden. Hier en elders wordt aandacht besteed aan deze boeken en – niet onbelangrijk – zitten de personen aan wie ze zijn gewijd of die ze schrijven regelmatig aan tafel: de voetbalanalisten René van der Gijp, Wim Kieft, Johan Boskamp, Jan Mulder en Hugo Borst. Ook zijn er spelers – Andy van der Meijde en Fernando Ricksen – die hun veelbesproken voetballevens hebben laten opschrijven. Verder verschenen er recentelijk boeken over succesvolle spelers die nog actief zijn zoals Vincent Kompany, de aanvoerder van het Belgische elftal, en trainers als Louis van Gaal en Ronald Koeman. De boeken over hen zullen hier, aan de vooravond van het EK in Frankrijk, ter sprake komen.

De toegenomen aandacht in de media, de volle stadions, de successen van de nationale elftallen en niet te vergeten de marketing maken van voetballers helden.

JAAP GRAVE

werd in 1964 geboren in Jipsingboertange. Hij studeerde politieke wetenschap, theaterwetenschap, filosofie en Duitse en Nederlandse taal- en letterkunde in Nijmegen, Groningen en München, en promoveerde in Gent op een dissertatie over *cultural transfer*. Was werkzaam aan universiteiten in onder andere Leipzig, Berlijn en Nagasaki, is momenteel verbonden aan de universiteit Münster en is gastdocent in Jakarta. Woont soms in Berlijn, rondt een studie af over de geschiedenis van de neerlandistiek in Duitsland en bereidt onderzoek voor over de rol en

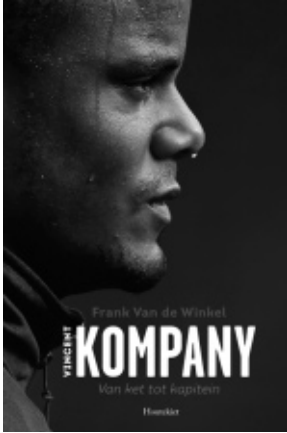
betekenis van de *backing singer*. Was van 2002-2012 redacteur van het tijdschrift *Over Multatuli* en publiceerde in 2012 *Na de roes* (Vantilt), een studie over bildungsromans en utopieën in de moderne Europese literatuur. Onlangs verscheen *Illness and Literature in the Low Countries. From the Middle Ages until the 21st Century*, een bundel die hij samen met Rick Honings en Bettina Noak samenstelde.

Contact: jaap.grave@gmx.de

En heldenlevens moeten opgetekend worden. Doordat oude helden meer en meer in de vergetelheid raken, nemen deze nieuwe helden ten dele de plaats in van Bijbelse helden (Samson), klassieke helden (Odysseus), literaire helden (Casanova of de anti-held Švejk) of volkshelden (Robin Hood). Voetbalhelden hebben overeenkomsten met deze oude helden – ze zijn identificatiefiguren van individuen en projectievlakken voor sociale groepen en soms zelfs maatschappijen. Helden worden geboren tijdens grote evenementen – een finale van de Champions League of een internationaal voetbaltoernooi, zoals in het geval van Ronald Koeman, Wim Kieft en Louis van Gaal. De structuur van de nieuwe heldenverhalen heeft parallellen met een bekend literair genre: de bildungsroman. De motieven uit dit genre vormen stations in het heldenleven: jeugdijaren, rebellie, initiatie, offers, heldendaden, crisis en loutering – pendelbewegingen tussen hel en paradijs.

INITIATIE EN VOORBEELDEN

De jeugdijaren staan niet voor iedereen in het teken van het komende heldendom. Boskamp is een arbeiderszoon uit een Rotterdamse volksbuurt die op zijn twaalfde ging werken, regelmatig een pak slaag kreeg en de volgende les al vroeg leerde: “Zeg wat op je lever ligt, geen gezeik.” De wereld van zijn jeugd is verdwenen, de sfeer van vroeger vindt hij alleen nog terug in de Kuip, het Feyenoord-stadion, waar hij “zich honderd procent Rotterdams” voelt. Over zijn initiatie als prof zegt Boskamp: sommige spelers “schopten je echt in tweeën. Als je dan liep te janken, dan was het over.” Mulder heeft de ervaring dat een initiatie niet lang duurde: “De eerste twee dagen werd zo’n jongen



gewikt en gewogen.” Net als Boskamp is Kompany afkomstig uit een arbeiderswijk, de Brusselse Noordwijk, die nu een migrantenwijk wordt genoemd. Doordat zijn zwarte vader afkomstig is uit Congo, zijn witte moeder uit België en hij tweetalig opgroeit, hij al vroeg een transfer naar Duitsland maakt en inmiddels in Engeland speelt, belichaamt hij een modern nomadisch bestaan. Door zijn kritische ouders en zijn goede scholing is hij bovendien in staat op zijn eigen hybride identiteit en positie te reflecteren. Zijn voorbeelden zijn zwarte sporters: Mohammed Ali, Pelé en vooral Desailly.

De biografie van Koeman volgt de weg van de uitblinkende jonge voetballer naar de wereldster die in zijn jeugd naar onkwetsbaarheid streefde: “Ik vind het schitterend als ze zeggen: die Koeman heeft schijt aan de hele wereld.” Zijn idool was Johan Neeskens, een felle voetballer die nooit opgaf. Als trainer heeft Koeman ingezien dat hij jonge spelers ook moet opvoeden omdat zij niet begrijpen dat voetballen een vak is. Ricksen was een harde verdediger en zijn overtuiging luidt dat de zwakken in het topvoetbal ten onder gaan en “in de wereld alleen de sterksten overblijven. Ik dus.”

Net als Boskamp was Van der Meijde een straatschoffie met een winnaarsmentaliteit, net als de vaders van Ricksen en Kieft was zijn vader alcoholist. Maar anders dan Kieft die in de tram op weg naar de training zijn tas met het Ajax-logo uit schaamte verborg, liet Van der Meijde dat logo juist vol trots zien. Het uiterlijke vertoon en de – volgens hem – Amsterdamse mentaliteit (ze “zeggen wat ze denken en houden van een dolletje”) spreken hem aan. De armoede in zijn jeugd is een belangrijke drijfveer om te slagen. Voor Van der Gijp was zijn imago al vroeg belangrijk. Op weg naar de club

droeg hij weleens een bolhoed, ging het laatste stukje met een taxi en liet de chauffeur zijn tas naar de kleedkamer dragen. Feyenoord stuurde hem weg. Zijn helden waren spelers die op hun imago letten of opzienbarende teksten hadden als Van Hanegem en Gullit, mensen die volgens Van der Gijp zichzelf zijn. Kieft kijkt terug op zijn vroege jeugd waarin hij onbevangen was en de wereld nog overzichtelijk. Hij spreekt openlijk over het omgaan met druk, de twijfels van een spits die moet scoren en faalangst. Maar hij kon ook genieten van het spel, van geniale spelers als Cruijff: “Dan stonden we echt gewoon te lachen in het veld. Gewoon, van verbazing dat iemand zo goed kon voetballen.”

GRENSOVERSCHRIJDINGEN

De held wordt zich meestal pas van zijn socialisatie bewust als hij de wereld intrekt. Dan moet hij zijn rol opnieuw definiëren. Soms is het leven buiten Nederland zo aantrekkelijk dat hij niet terugkeert. Maar dat blijven uitzonderingen, zoals Boskamp er een is, die in 1974 de overstap naar België maakte. Eerst volgde een schok omdat bleek dat zijn nieuwe collega's niet gediend waren van zijn gescheld. Daarna heeft hij er leren leven “als een Belg”: “Lekker gaan eten, relaxed, beetje nonchalant.” Tegenwoordig wordt hij zenuwachtig van Nederland, “Nederlanders hebben een grotere mond, maar ze leven minder goed.” Mulder stelt vast dat de Belgische mentaliteit gevoed wordt door een “minderwaardigheidscomplex” en “onderdanigheid”, rond 1970, toen hij er speelde. Nog steeds? “Nog altijd, vind ik.”

Een speler trekt naar het buitenland omdat hij meer geld wil verdienen en zich verder kan ontwikkelen. Koeman speelde bij Barcelona, waar hij oude clichés voedt: “Iedereen kent toch de handelswijze van Spanjaarden: alles op het laatste nippertje.” In Spanje, waar de mensen volgens hem “gezagsgetrouw” zijn, is de heldenverering groter dan in Nederland, maar ook de druk, en de pers is kritischer. Als trainer profiteert hij van de ervaringen die hij in Spanje en Portugal heeft opgedaan. “‘Ja, maar...’ is typisch Nederlands.” Nederlanders geven “ongevraagd hun mening”, ze zouden wel iets van de Spaanse cultuur kunnen leren. Edwin Winkels, een in Spanje werkzame Nederlandse journalist, vindt dat Van Gaal, voormalig trainer van Barcelona, “te eerlijk [is] voor dit vak. Die Hollandse totale, absolute rechtlijnigheid.” De Nederlands-Engelse journalist Simon Kuper ziet een vloeiende overgang van eerlijk naar bot: “Van Gaal ziet zichzelf als heel oprecht, echt, eerlijk. Dat is een excuus in Nederland om bot te zijn.”

Kieft trouwt met zijn jeugd vriendin en maakt al vroeg een transfer naar Pisa: “We voelden ons als twee kinderen uit Amsterdam die opeens op wereldreis waren gestuurd.” Hij wist niets van de stad en het land, de club verzonk in chaos en degradeerde – pas daarna ging het beter. Ook Van der Meijde ontdekt dat hij handelswaar is.

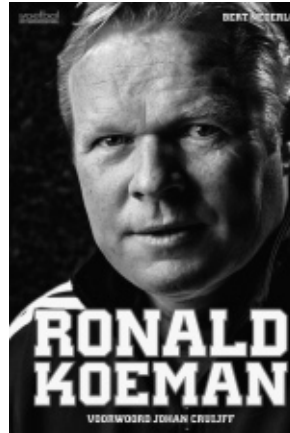
Hoewel hij bang is, tekent hij toch een contract bij een club in Italië, wordt er “ziek van heimwee”, maar merkt ook dat voetballers er worden vereerd. Daar leert hij genieten en veel geld uitgeven. Maar wie onvoldoende voor zijn vak leeft en niet speelt, verliest zijn heldenstatus. Hij vertrekt naar Engeland en gaat daar door drank definitief ten onder. Als Ricksen van Limburg naar Alkmaar verhuist, raakt hij het contact met zijn familie al kwijt. Na zijn transfer naar Schotland loopt zijn huwelijk spaak. Hij heeft op voetbalgebied grote aanpassingsproblemen, maar slaagt er later toch in aanvoerder van de club te worden. Hij begrijpt nauwelijks dat het in Schotland niet de gewoonte is alles te zeggen wat je denkt – dat is volgens hem in strijd met de vrijheid van meningsuiting. In Rusland stelt hij vast dat communisme tot nationalisme leidt, maar hij is er ook van overtuigd dat de Nederlandse waarden het einddoel van Ruslands ontwikkeling zullen vormen. Geld is macht, leert hij er verder en hij koopt “plezier, gezelligheid en aandacht”: “Het gaf me een machtig gevoel. Alsof ik de koning was.”

HOMO LUDENS

Voetballen is voor Boskamp een vak, maar wat hij zijn hele leven als speler en trainer heeft gedaan, noemt hij geen werken, maar plezier. Hij maakt zich geen zorgen over zijn imago: “Ik ben altijd mezelf geweest. Als mensen dan vinden dat ik een clown ben, dan ben ik elke dag een clown.” Hij beseft dat plezier ervan afhangt of hij zich met zijn rol kan identificeren en hij definieert intelligentie als “weten wat je mogelijkheden zijn”. Anderen noemen Boskamp authentiek – een populair begrip, dat aansluit bij het even vage “jezelf zijn”. Boskamp houdt van het spel, waar hij alles aan te danken heeft. Hij is net als Kompany een goed voorbeeld van de “American Dream”, gecombineerd met het ouderwetse begrip “volksverheffing”: “Via de sport iets bereiken, iets maken van je leven, succes verwerven op basis van hard werken; dat is mooi, zo heb ik in het leven gestaan.” Boskamp wordt trainer van Anderlecht, hoewel hij vindt dat hij daar “eigenlijk” niet past: “Dat chique gedoe is in principe niets voor mij.”

Ook voor Mulder, een voetbalromanticus, staat het plezier van het spel voorop. Dat betekent dat de voorwaarden van een wedstrijd voor hem optimaal dienen te zijn: een goed onderhouden grasmat, mooie strakke, krijtwitte lijnen, en hoewel “het geld en de roem” belangrijk waren, is hij “in gedachten nu eenmaal altijd een amateur gebleven”. Hij wil liever beeldschoon verliezen dan lelijk winnen.

Van der Gijp ontdekt dat controle samenhangt met druk: “Mensen zijn controle-freaks geworden. Jammer, want vaak word je daar heel ongelukkig van. Je komt namelijk in je leven honderden dingen tegen waar je géén controle over hebt. Nu zijn er alleen nog maar trainers die denken dat ze de gebeurtenissen in een wedstrijd kunnen controleren. Dat is een misverstand.” Hij lijdt zelf overigens aan ataxophobia, wordt nerveus van alles wat het begin van wanorde zou kunnen zijn.



MANNETJES EN MEISJES

Voetbal is nog steeds een hiërarchische mannenwereld met een militair taalgebruik. En met agressieve omgangsvormen, want voetbal is een sport waarbij collega's – niet alleen tegenstanders – elkaar door de aard van hun beroep fysiek te lijf kunnen gaan of ermee dreigen. Koeman, wiens bijnaam “het Kanon” was, over een medespeler: “Ik vertelde hem dat hij niet bij mij in de buurt moest komen, anders zou ik hem dwars door midden schoppen.” Trainers zijn het erover eens dat een goede groep een duidelijke hiërarchie heeft. Van Ernst Happel heeft Boskamp geleerd verschil te maken tussen “dienende” en “bepalende” spelers, een bepalende speler heet een “baasje” of “manneltje”. Een trainer geeft een speler verantwoordelijkheid en die speler kan zich vervolgens niet meer tegen de trainer keren: “Hij móét dan wel presteren, want de trainer heeft hem belangrijk gemaakt.”

Trainers moeten op hun hoede zijn voor “manneltjes”, dominante spelers met afwijkend gedrag. Van der Meijde was er volgens Koeman één: “Hij had wel een kronkeltje en was al echt een mannetje.” Van der Meijde leert dat voetballers “veel, zo niet alles, kunnen maken” en gaat in op het zelfvertrouwen dat spelers het gevoel van onoverwinnelijkheid geeft. Dat heeft met resultaten en sfeer te maken, die beide onder zijn toenmalige trainer Koeman goed waren: “Het leek wel of iedereen ineens zichzelf weer durfde te zijn”, en hij voelde zich “helemaal het mannetje worden”. Goede resultaten verhogen de sfeer en een mannetje zorgt er met platte streken voor dat de stemming goed blijft. Naast mannetjes zijn er ook “meningenmanneltjes”. De cabaretier Youp van 't Hek karakteriseert Mulder als zo'n “meningenman” die een rol speelt: “Jan is Jan en Jan spēélt Jan ook heel goed. Hij weet wie hij is.”

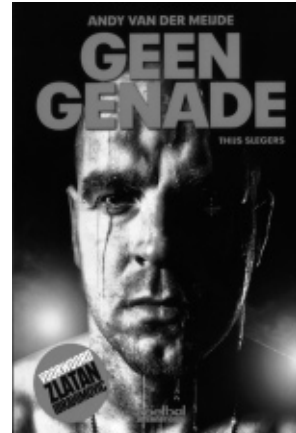
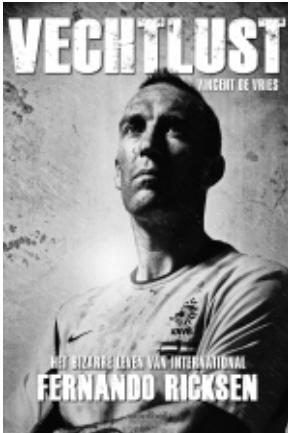
Meisjes en vrouwen komen in de biografieën van jongere (ex-)spelers voor als bedgenoot of paaldanser, nauwelijks als zelfstandige personen met een eigen carrière. Zij verhogen, als sieraad, de status van voetballers. Extreem zijn Van der Meijde en Ricksen in hun omgang met vrouwen. Ricksen maakt een transfer naar Sint-Petersburg, waar de vrouwen in zijn ogen “nog knapper, spannender en mysterieuzer” zijn dan in Schotland. Ook daar heeft zijn leven veel weg van het bestaan in een droevige, maar exclusieve dierentuin: terwijl de spelers in het uitgaansleven drank en gerechten bestellen omdat ze duur zijn, niet omdat zij ze lekker vinden, hangen er boven hun hoofd magere meisjes aan palen. Ricksen heeft in Rusland, waar volgens hem bijna alle vrouwen in rokjes en op hoge hakken lopen, onderzoek gedaan: “De meeste Russinnen gaan bijna dagelijks naar de kapper, pedicure, schoonheidssalon of sportschool.” Niet alle, moet hij later toegeven. In Grozny was het anders, want toen hij daar speelde, zag hij de armoede. Onverschillig stelt hij vast: “zo is het leven. Sommigen worden nu eenmaal op plekken geboren, waar het beduidend slechter is. Die hebben dan pech [...]”.

Van der Meijde is na diverse uitspattingen en blessures nog voor zijn dertigste met voetballen gestopt en heeft nu “rust in mijn lijf”. Zijn nieuwe vriendin, zegt hij, heeft hem “getemd” – naast hoer en heilige zijn vrouwen ook dompteuse, maar hij beseft niet dat er geen circus meer is waar hij kan optreden.

Kompany vertegenwoordigt een ander soort voetbalheld, eigentijdser, want zijn vrouw heeft een eigen carrière. Verder is hij financieel betrokken bij de voetbalclub BX Brussels, een sociaal en sportief project, waarvan zijn zus voorzitter is, een van de eerste vrouwen in zo’n functie. Niet alleen op bestuursniveau is de club vernieuwend, op de website draait de voorzitter de traditionele verhoudingen in de voetbalwereld om door de spelers ironisch voor te stellen alsof ze haar pas verworven speeltje aan de pers toont.

VAL EN LOUTERING

Na de val volgt de loutering. Soms, niet altijd. Ricksen, Van de Meijde, Van der Gijp en Kieft gingen ten onder en proberen weer op te krabbelen. Ieder op hun eigen wijze. De beschrijving van hun val en hun verblijf in de hel voldoet aan voyeuristische neigingen van de lezer. Van der Meijde maakt de balans op: twaalf miljoen euro verdiend in twaalf jaar tijd. Hij zegt veel van zijn fouten te hebben geleerd, waardoor hij de ideale persoon is om jonge mensen te helpen: “ik ben nu weer helemaal mezelf. [...] Het echte leven is begonnen.” Ook Ricksen was “klaar met dat leven vol leugens en bedrog. Ik wilde en ging het gevecht met mezelf aan.” Hij beschouwt zichzelf als een held, juist omdat hij de kracht heeft gevonden na zijn val weer op te staan. Nu streeft hij naar zuiverheid: hij heeft zijn “echte liefde” gevonden en neemt afstand van de voetballerij met haar “vuile spelletjes” en “leugens”.



Mulder slaat na zijn gedwongen afkeuring met hulp van nieuwe vrienden uit de mediawereld, die voetbal en Mulder interessant vinden, een nieuwe weg in. Hij gaat columns schrijven en kiest positie als man met uitgesproken meningen. Hoewel hij de indruk wekte maatschappijkritisch te zijn, verkondigde hij standpunten als: “Het kapitalisme is erg vervelend en fout, maar zolang we er nog mee zitten, moeten we er wel van profiteren.” Geen wonder dat de opvattingen in de media over Mulder uiteenlopen: sommige televisiemakers vinden hem een “oorspronkelijk denker” – televisiemakers kijken veel televisie –, anderen zijn kritischer: “In Nederland verheffen steevast de verkeerde mensen zich tot publiekslieveling.”

Van Egmond maakt de opkomst en (bijna) val van Van der Gijp mee. “Zweetaanvallen, hoge bloeddruk, een verhoogde, onregelmatige hartslag. Op het einde zelfs hyperventilatie.” Hij wil zijn leven een radicaal andere wending geven. Een collega denkt dat Van der Gijp “vaak zit opgesloten in zijn rol”. Hugo Borst noemt hem een *angry young man* en een “uitvloeisel van de mondige jaren ’70-generatie in het Nederlandse voetbal” – maar zijn biograaf, Michel van Egmond, maakt duidelijk dat Van der Gijp graag vanaf de zijlijn naar voetballers kijkt en zich maar moeilijk kon identificeren met zijn rol als voetballer tussen al die anderen.

Kieft zou daarentegen met zijn vervreemding, kritiek en angsten zo uit een modernistische roman gestapt kunnen zijn. Zijn problemen begonnen pas na zijn loopbaan: “Bijna twintig jaar verslaafd geweest. Coke. Veel gedronken, veel absurde dingen meegemaakt. Opnames in afkickklinieken. Al het geld opgemaakt en nu in de schuldsanering. Ik moet leven van nog geen twee tientjes per dag.” Van Egmond volgt Kieft tijdens zijn afkickproces, de ex-voetballer vertelt over de hel, de strijd tegen het voort-

durende verlangen om te gebruiken. Hij slaagt erin een algemeen menselijk probleem onder woorden te brengen: “Nooit in het moment kunnen blijven.” Later denkt hij terug aan gelukkige ogenblikken zonder onzekerheid: “Ik deed de voorbeschouwing aan de rand van het veld en was toen even helemaal niet bezig met wat anderen van me dachten en dat soort dingen. Nee, ik stond er gewoon als mezelf.” Hij geeft zich bloot, zonder naïviteit en is zich bewust van zijn afgronden.

SUIKERSPIN

Wat rest na meer dan drieduizend pagina's verdeeld over negen boeken met 69 drukken en een geschatte oplage tussen de acht- en negenhonderdduizend? Vooral dat de verschillen – zoals opzet en stijl – tussen de boeken, die bijna allemaal bij dezelfde uitgever verschijnen, zo groot zijn. De biografieën over Ricksen en Van der Meijde zijn jongensboeken voor volwassenen, over spelers die zich te buiten gaan aan seks, drank en auto's. Het zijn ook boeken voor televisiekijkers, die gewend zijn aan eindeloze variaties op een beperkt aantal anekdotes en aan forse statements, niet aan nuances die nu eenmaal uit meer dan één zin bestaan. Doordat commentaar ontbreekt – de spelers vertellen vanuit het ik-perspectief over hun leven – brak bij mij het moment van het teveel, waarop nieuwsgierigheid omslaat in afschuw, al vroeg aan. Zoals bij kinderen die op de kermis jengelen om een suikerspin, er een krijgen en na een tijdje gulzig luchthappen hun maaginhoud over je schoenen legen: het suikerspineffect. Onlangs is bekendgemaakt dat de relatie tussen het tijdschrift *Voetbal International* en het gelijknamige televisieprogramma wordt beëindigd. Te veel platte grappen en beledigingen van de televisiemakers, die onder de noemer satire worden gebagatelliseerd, hebben er vermoedelijk toe geleid dat bij de redactie van het tijdschrift ook het moment van het teveel is aangebroken.

Fnuikend voor het genre voetbalboeken is ook een duidelijk aanwezige auteur die voortdurend commentaar geeft. Dat is het geval bij de zoektocht in dagboekvorm van Borst naar het geheim van Van Gaal: Borst schrijft niet alleen over zijn held, maar door zichzelf ook op het podium te plaatsen, stort het al gauw in. Een klassieke heldenbiografie is het boek over Koeman, waarin voetbal en leven centraal staan en Koeman aan de hand van oude citaten de mogelijkheid krijgt zijn huidige visie op zijn hoogte- en dieptepunten te geven. Een dergelijke opzet had de biografie over Boskamp goed gedaan. Frank Van de Winkel schreef over Vincent Kompany een hagiografie, waarin hij de sociale achtergrond van de familie Kompany goed uitwerkt. Toch is een held zonder schaduwzijden geen echte held. Vrijwel onzichtbaar is Van Egmond, die zijn gevallen helden zorgvuldig weet te kiezen. Hij heeft een goed oog voor de tragiek van het alledaagse bestaan en is een meester van het terloopse. Van Egmond maakt van de heldenbiografie een serieus te nemen genre.

Succes is aantrekkelijk, maar het is opmerkelijk dat Voetbal International/de Buitenspelers, de uitgeverij van een groot aantal van de hier besproken boeken, de begeerte heeft gewekt van De Bezige Bij, een diva op leeftijd, die haar hunkering naar mannetjes uit de voetbalwereld niet meer kon onderdrukken. De samenwerking is van korte duur geweest, want inmiddels hebben Van Egmond en Derksen, die verantwoordelijk waren voor een groot aantal van deze boeken, een eigen uitgeverij opgezet.

LITERATUUR

- WIM DE BOCK, *Jan Boskamp. Geen gezeik*, Voetbal International, Gouda, achtste druk, 2013, 291 p.
- HUGO BORST, *O, Louis*, Voetbal International, derde druk, 2014, 399 p.
- FRANÇOIS COLIN, GUIDO DERKSEN, WESSEL PENNING, JAAP VISSER & RAF WILLEMS, *Jan Mulder*, Voetbal International/de Buitenspelers, Gouda, achtste druk, 2013, 410 p.
- MICHEL VAN EGMOND, *Gijp*, Voetbal International/de Buitenspelers, Gouda, achtentwintigste druk 2013, 323 p.
- MICHEL VAN EGMOND, *Kieft*, Voetbal International, vierde druk 2014, 367 p.
- BERT NEDERLOF, *Ronald Koeman*, Voetbal International/de Buitenspelers, Gouda, tweede druk 2013, 393 p.
- THIJS SLEGGERS, *Andy van der Meijde. Geen Genade*, Voetbal International/de Buitenspelers, Gouda, zevende druk, 2012, 327 p.
- VINCENT DE VRIES. *Vechtlust. Het bizarre leven van international Fernando Ricksen*, Voetbal International, Gouda, zesde druk, 2013, 483 p.
- FRANK VAN DE WINKEL, *Vincent Kompany. Van ket tot kapitein*, Houtekiet, Antwerpen/Utrecht, derde druk 2014, 254 p.